

SOCIAL AND LEGAL PSYCHOLOGY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-173-2-9>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАНЬ МЕШКАНЦІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Леонова І. М.

докторант кафедри психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

На сьогодні політичний конфлікт між Україною і Росією, який набув воєнних дій на території Донбасу, донині є не вичерпаним. Тому невизначені зони, які зафіксовані в Мінському договорі – Луганська і Донецька область вважаються тимчасово окупованими територіями, де проживає український народ у якого кардинально змінилось життя.

Тимчасова окупація негативно позначилась на всьому спектрі прав їх мешканців, та в багатьох випадках, зумовила їх вимушене переселення, або міграцію [4]. Внаслідок отриманого травматичного досвіду, фінансової кризи і політичної невизначеності, мешканці тимчасово окупованої території відчують соціально-психологічних труднощі (безробіття, матеріальні труднощі, низький рівень освіти, нестача підтримки від оточуючих, тривога і страх щодо майбутніх перспектив, складність у отриманні: документів, пільг, субсидій, пенсій, тощо). А це в свою чергу спровокувало виникнення депресивного тла спільноти, яка переживає психічні стани, пов'язані з нестабільністю, тривогою, занепокоєнням втрати контролю над ситуацією власного життя, розлукою із сім'єю, яка переїхала на інші території України, а також почуття соціальної ізоляції, яке обумовлене обмеженістю кордонів і переживанням самотності.

У своєму дослідженні І. Губеладзе [2], звертає увагу на сімейні непорозуміння, які торкнулися в тій, чи іншій мірі кожную родину (вимушене переселення, міграція, втрата сімейних зв'язків, тощо). Але певними чинниками, які впливають на вибір стратегії підтримання родинних зв'язків – є ступінь спорідненості [5], довжина психологічної дистанції – близькість-віддаленість і проєкція внутрішніх переживань – симпатія – антипатія. На думку Є.І. Медведської, ступень спорідненості

– є складним особистісним утворенням, стійких кордонів психологічного простору, у структуру якого входить: загальне уявлення про себе і про іншого, про свої можливості і обмеження з іншим, та ін..[7]. В залежності від довжини психологічної дистанції виділяють три види відносин: 1. симбіотичні; 2. конструктивні; 3. відчужені [7; 1].

Також І. Губеладзе [1] визначила шість стратегій поведінки психологічних особливостей підтримання родинної взаємодії в умовах воєнного конфлікту: повна сепарація, часткова сепарація, конфронтація, присутність, домінування, прийняття.

Феноменом індивідуального й колективного ставлення до війни, де були багаторазово встановлені зв'язки в різних контекстах, як прийняття / неприйняття війни, як засіб розв'язання політично-ідеологічних проблем. У своєму дослідженні Е.С. Dupuis виділяє три відповідні фактори, щодо війни: етику війни, підтримку війни та вплив на війну. А прогностичними чинниками ставлення особистості до воєнних подій, визначає: патріотизм-націоналізм, соціальний критицизм, віру в ефективність війни, підтримку влади та гендер [11].

Дослідники Ellis, B. J., Bianchi, J., Griskevicius, V., & Frankenhuis, W. E., O'Reilly M., Pierce, J.L., Jussila, I., & Li, D., визначали що саме формування колективного психологічного почуття власності «ми» і «наше» громадян, щодо своєї країни, яке вникає в результаті певних подій і дій, які групою визнаються і переживаються, відіграє певну роль в інтеграції, єдності і цілісності суспільства. Але надмірне негативне почуття власності колективу, може призвести до загострення стосунків між меншинами всередині самої країни, посилюючи стигматизацію мігрантів та вимушено внутрішньо переміщених осіб, а також послаблювати і навіть нівелювати глобалізаційні інтеграційні стратегії [12; 13].

Копин В.В. [6 С.76-77] стверджує, що умови глобалізаційних змін і процесів, безпосередньо впливає на психологічну, фізичну і емоційну травматизацію особистості мешканців Донбасу і на виникнення в них, так званого синдрому АТО (психологічні розлади, масова істерія, ажіотаж навколо ситуацій).

Українські дослідники Н.Г. Бойченко, С.О. Гришкан, С.Г. Уварова, Н.М. Улько [9; 10], вважають, що «втрата» особистості призводить до психотравми, яка переживається, як невідповідність між загрозливими чинниками ситуації та індивідуальними можливостями їх подолання. Ці втрати супроводжуються, страхом, гострим відчуттям безпорадності, відчуттям втрати контролю над ситуацією і над собою, когнітивними змінами та змінами у засобах регуляції афективних станів, що сприяють появі фізичних, психічних, емоційних і особистісних розладів, сприяючи складностям у соціальній адаптації.

Дослідники Б.В. Михайлов, В.В. Чугунов, В.О. Курило, С.Н. Саржевський, визначали загальні психологічні наслідки, які властиві для жертв будь-якого насильства, це: втрата віри і поваги до себе і до оточуючих, несприйняття свого тіла, свого образу – Я, почуття обурення, яке з часом переходить у відчуття провини, самозвинувачення та ненависті до себе [8, с. 62; 2, с. 57].

Специфічні стани і переживання травмованої особистості, часто сприймаються пересічними громадянами, як психічне відхилення або вади характеру і замість отримання підтримки і співчуття, страждаючий отримує засудження та неприязнь, що надалі стає фактором їх ретравматизації. Тому О.П. Ілларіонова у своїй роботі звертає особливу увагу на надання травмованій людині підтримку соціального оточення, який є найкращим «лікувальним фактором» [3].

Таким чином, можна говорити про те, що невирішений політичний конфлікт з воєнними діями на території Донбасу, із зазначенням невизначеної зони, як тимчасово окупованими територіями, безпосередньо негативно позначилося на колективному ставленні до війни, на успішній інтеграції єдності і цілісності суспільства, а також на всьому спектрі прав їх мешканців.

Література:

1. Губеладзе І.Г. Психологія реалізації особистістю почуття власності в соціальних практиках: дисс. на здоб. наук. ступеня д. н.: 19.00.05 / Київ Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. 2021. 491 с.
2. Дмитриковська А.С. Дрозач О.В. Статеві особливості переживання ПТСР Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід,перспективи: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка 2018. С. 56-58.
3. Ілларіонова О.П. Роль соціального оточення постраждалих в подоланні травми війни. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід,перспективи: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конфер. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка 2019. С. 80-85.
4. Ляшко О.О. Соціальні права мешканців тимчасово окупованих територій: проблема реалізації. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2019. Том 30 (69) № 2. С. 34-37
5. Колмасова Е.Н. Інститут допомоги в системі сімейно-родових стосунків: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук: 22.00.04. Саранс, 2005. 25 с.
6. Копин В.В. Синдром АТО: ризики емоційного травмування. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми,

досвід, перспективи: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2018. С. 76-77.

7. Медведская Е.И. Мы глазами детей: Экспресс-диагностика личностных особенностей младших школьников: пособ. для практ. психологов, педагогов, соц. работников. Минск: Бестпринт, 1997

8. Михайлов Б.В. Посттравматичні стресові розлади: навчальний посібник / Б.В. Михайлов, В.В. Чугунов, В.О. Курило, С.Н. Саржевський [під заг. Ред.. проф.. Б.В. Михайлова]. Вид.2-е, перероб. та доп. – Х.: ХМАПО, 2014. 223 с.

9. Психологічна допомога в кризових ситуаціях / Уварова С.Г., Бойченко Н.Г., Гришкан С.О., Улько Н.М. К.: ПВНЗ МІГП, 2016. 248 с.

10. Улько Н. Втрати як наслідок емоційної травматизації особистості / методи і технології загальної і соціальної психології та психотерапії в умовах сучасного суспільства. Матер. III наук.-практ. конфер. з міжн. уч. Київ. 2018. С. 151-154.

11. Dupuis E. C. A New Scale to Measure War Attitudes: Construction and Predictors [Electronic resource] / Journal of Psychological Arts and Sciences. 2011. No 14. URL: http://scholars.unh.edu/psych_facpub/14.

12. Ellis, B. J., Bianchi, J., Griskevicius, V., & Frankenhuis, W. E. (2017). Beyond risk and protective factors: An adaptationbased approach to resilience. *Perspectives on Psychological Science*, 12, 561–587. doi:10.1177/1745691617693054.

13. Pierce, J.L., Jussila, I., & Li, D. (2018). Development and Validation of an Instrument for Assessing Collective Psychological Ownership in Organizational Field Settings. *Journal of Management & Organization*, 24(6), 776-792. doi: 10.1017/jmo.2016.66.